Joakim Larsen som Skolemand

Af Ejner Carstensen

JOAKIM LARSEN blev født den 23. Maj 1846 i Nykøbing Sjælland, hvor hans Fader, Jens Christian Larsen, var Kordegn og Førstelærer ved Friskolen. I Jonstrupbogen (Bd. 7, 8, 9 og 17) fortæller han selv indgaaende om Forholdene i Barndomshjemmet, og man faar et klart Indblik i, hvilken Betydning Opvæksten i det nøjsomme Lærerhjem og i Skolestuen under Faderens dygtige Undervisning har haft for hans Karakterdannelse og for hans Virke inden for den danske Folkeskole.

Arbejdsomhed, Lydighed og Sparsommelighed prægede i høj Grad Hjemmet. Børnene — Joakim var den mellemste af fem Brødre — maatte aldrig være ledige, om ikke andet, maatte de vinde Garn eller sy Bolde, og der var kun een Vilje i Huset, nemlig Faderens, men den gennemførtes stilfærdigt, saa Straf var sjælden.

Moderens Husholdningspenge skulde slaa til, skønt de var alt andet end rundelige, og af Faderens Aarsindtægt skulde der blive noget tilovers til at sætte i Sparekassen. Børnene blev derfor tidligt vænnet til at tjene noget selv, f. Eks. betalte Joakim selv sit første Lommeur af Penge, han havde tjent ved at skrive i Skattebogen for Amtsforvalteren. Hjemmet var endvidere præget af en praktisk Kristendom, der f. Eks. gav sig Udslag i, at der vistes Godhed mod alle fattige, ligesom Faderens jævne Fromhed og praktiske Syn paa Livet gjorde ham til en udmærket Religionslærer, hvis Undervisning erindredes med Glæde af mange voksne, og Joakim Larsen slutter dette Afsnit af sin Omtale af Hjemmet med at skrive: »For os Børn var det velsignet at vide, at vor Fremtids Skæbne gennem vore Forældres Bøn var lagt i Guds Haand.« Denne haandfaste og absolutte Tro blev bærende for Joakim Larsen gennem hele hans

Liv, og han giver senere i sine »Livserindringer« et karakteristisk Udtryk herfor, hvor han fortæller om alle de Mennesker, han gennem Tiderne er kommet i Berøring med, »en lang og broget Skare, men deriblandt mange fortræffelige Mennesker, som jeg skylder megen Taknemmelighed og glæder mig meget til at møde hisset.«

Selskabelighed var der ikke meget af i Hjemmet. Faderen var meget tilbageholdende overfor Indbydelser fra Familier, der i social Henseende stod et Trin højere, derfor blev Omgangskredsen begrænset til Familien og Omegnens Lærerfamilier. Middagsselskaber kendtes ikke, saa de beskedne Julegilder, som gik paa Omgang i Familierne, kom derfor til at staa i en særlig Glans, og det skønt de hverken brugte Juletræ eller Julegaver. Efter at have skildret denne nøjsomme Form for Sammenkomster, føjer Joakim Larsen til: »Men een Ting havde vi fremfor Nutiden, det var en hyggelig Mørkningstime, i hvilken hele Familien var samlet i Dagligstuen, mens Brænde- eller Tørveilden lyste ud fra Kakkelovnen og kastede en oplivende Lysstribe hen over Gulvet. Da gik Tiden med Fortælling og Sang.«

Ud over den Undervisning, Joakim Larsen havde faaet af sine Forældre i Friskolen og sidst i Betalingsskolen, havde han faaet Undervisning i Musik, Violin og Klaver, og endvidere havde han læst Tysk og Latin, fordi man var klar over, at han havde »et godt Nemme«. Det var derfor en Tid hans Forældres Tanke, at han skulde studere; men det blev alligevel opgivet, da det var for dyrt for det i økonomisk Henseende beskedne Embedsmandshjem, der naturligvis vilde give de fem Drenge en nogenlunde ligelig Hjælp til Starten. Det blev derfor bestemt, at Joakim ligesom to andre af Brødrene skulde paa Jonstrup Seminarium.

Fra 1860 til 1861 gav Faderen ham den første Undervisning til Adgangsprøven, og Aaret efter læste han hos sin ældre Broder Theodor, der lige var dimitteret fra Jonstrup og nu var Andenlærer i Sørbymagle ved Slagelse. I Maj 1862 rejste Faderen med ham til Optagelsesprøven, og han bestod som Nr. 1, en Plads han beholdt gennem alle tre Seminarieaar.

Selv om Joakim Larsen var glad for sin Seminarietid, forstaar man dog af hans Skildring af den, at den var ham for stille og

JOAKIM LARSEN
23. 5. 1846 - 12. 3. 1920.
Maleri af G. Achen 1900.

noget ensidig, idet Eleverne fik for faa aandelige Incitamenter. Men selv om der ikke var Tale om aandelig Vækkelse, herskede der en god dansk Tone, der paa Baggrund af de nationalt stærkt bevægede Aar gav Eleverne Forstaaelse af og Kærlighed til Land og Folk, saaledes kom en smuk patriotisk Stemning til Udtryk ved Afskedsfesten for de Kammerater, der gik med i Krigen som frivillige.

Seminarieforstanderen havde ingen Forstaaelse af, hvilken Betydning selskabelig Dannelse vilde have for Eleverne, saa baade hans eget og Seminarielærernes Hjem var saa godt som lukkede for Eleverne, der i disse 3 Aar kun fik den Menneskekundskab, Kammeratskabet under Indkvartering kunde give. Selvfølgelig fremmede en saadan Internatsordning det gode Kammeratskab, og der dannedes mange Venskaber, som holdt Livet igennem; men netop paa Grund af Forstanderens Indstilling blev Ensidigheden kun brudt af Ferierne og i Sommertiden af de Smaaudflugter, Seminariet arrangerede i den smukke Omegn til Frederiksdal, Skodsborg og Eremitageplænen. Om Vinteren var der som Regel Underholdning Lørdag Aften — Musik og Sang eller Foredrag og Oplæsning — som Regel »ved egne Kræfter«, men ofte bistaaet af Lærerne eller suppleret med fremmed Assistance. Retfærdigvis maa dog nævnes, at hele Seminariet hvert Aar foretog en Tur til København for at se Museer, komme i det kgl. Teater og aflægge Besøg i Tivoli eller Alhambra.

Lod den selskabelige Side af Seminariet saaledes noget tilbage at ønske, var til Gengæld den alvorlige Side næsten fuldkommen. Det foran omtalte rolige Liv gav naturlig Mulighed for et intensivt og strængt Arbejde, der bevirkede, at Eleverne erhvervede sig en Mængde solid Viden, ligesom de ogsaa modtog gode Anvisninger paa praktisk Skolegerning. Seminariets Lærere var dygtige og Undervisningslokalerne gode, dog savnedes de Læsestuer, som senere blev indrettet, for at Eleverne kunde faa Ro til Forberedelsen, f. Eks. maatte Eleverne under Eksamenslæsningen leje sig ind hos forskellige Familier i Vangen.

Joakim Larsen forstod i særlig Grad at udnytte Seminarietiden. Han var som tidligere nævnt Duks i sin Klasse, og han bestod sin

Skolen i Pileallé, hvor Joakim Larsen i 1865 begyndte sin Lærervirksomhed. (Fotografi).

Eksamen med Karakteren »Meget duelig med Udmærkelse«, men allerbedst illustrerer følgende lille Tildragelse ved Eksamensbordet, hvilken Modenhed og aandelig Overlegenhed han allerede paa dette Tidspunkt var i Besiddelse af. Da Joakim Larsen forlod det grønne Bord efter at være eksamineret i Pædagogik, sagde Biskop Martensen, der var Censor, til den Eksaminand, der kom bagefter: »Kan De gøre det halvt saa godt som Deres Formand, skal De faa ug.«

Skønt kun 19 Aar gammel var Joakim Larsen saaledes godt rustet til at paabegynde sin Lærervirksomhed paa Frederiksberg, hvor han Tirsdag den 15. August 1865 begyndte som Medhjælper hos Førstelærer, Inspektør og Kordegn J. F. Holm i Oehlenschlägers gamle Skolestuer i Skolen i Pileallé formedelst 300 Rigsdaler aarlig.

I det første Aar skulde han kun læse 20 Eftermiddagstimer samt lede Kirkesangen. Han søgte derfor supplerende Arbejde ved Københavns Skoler og havde i nogen Tid en Formiddagsklasse ved Friskolen paa Christianshavn. Skønt han saaledes var ret stærkt optaget af Skolearbejder — den lange Vej mellem Skolerne paa Amager og i Pilealleen tog ogsaa lang Tid — naaede han dog at tage Privatundervisning i Sprog, at drive frie Studier af de nordiske Sprog og Historie, hørte jævnlig Foredrag og Oplæsninger og gik flittigt i Teater. Naar hertil kommer, at han gik i Kirke Søndag Formiddag og i Café Himmerig om Eftermiddagen — for at læse Bladene, forstaar man næsten ikke, at der kunde blive Lejlighed for ham til at lide af Indesluttethed og Melankoli. Det hævder han imidlertid, at han gjorde, og mener, at det skyldes den Omstændighed, at han ligesom paa Seminariet manglede Omgang med dannede Familier. Den omtalte Levevis kunde i flere Henseender virke karakterdannende og til Fordel for hans Pengepung, men for hans sociale Udvikling var det en Mangel, at han ikke var i direkte Kontakt med flere dannede Familier.

Joakim Larsens nationale Følelser, der var blevet vakt paa Seminariet, kom ogsaa i disse Aar til rig Udfoldelse gennem stærk Optagethed af alt, hvad der vedrørte Sønderjyderne og Uvilje mod alt Tyskeri. Han meldte sig ind i Skytteforeningen, var i et Par Aar aktiv Skytte og Delingsfører. Et komisk Udslag gav Uviljen mod Tyskerne sig engang, da de unge gik hjem fra Generalforsamling i Skytteforeningen, de gik hen i en Sangerindepavillon og udpeb nogle tyske Sangerinder paa en saa demonstrativ Maade, at de nær var kommet paa Kant med Politiet.

Om Enkeltheder i det daglige Skolearbejde hører man ikke noget i disse Aar, men man kan sikkert gaa ud fra, at det har ligget over Middel. I denne Antagelse bliver man bestyrket derved, at Docent Fjord, da han i 1872 under Navn af »Tilsynsførende« fik den øverste Ledelse af Frederiksberg Skolevæsen, knyttede Joakim Larsen til sig som Sekretær. Gennem det Samarbejde, som herved begyndte, lærte han meget af den ældre, dygtige og initiativrige Docent, der ved mange Reformer paabegyndte den rivende Udvikling af Frederiksberg Skolevæsen, der fulgte med Byens stærke Vækst.

Selv om Joakim Larsen i disse Aar var meget optaget af Skolearbejdet og sin videre Uddannelse, svækkede dette ikke hans dybe Forstaaelse af Hjemmets Betydning. Han besøgte i alle Ferierne sit gamle Hjem i Nykøbing og tilbragte Tiden sammen med Brødrene eller Venner, han havde med hjem, med harmløse Ferieadspredelser som i Jonstruptiden, og hans Tanker var meget optaget af, at han selv skulde bygge et Hjem. Han skriver i 1866, at fremfor alt det, der sysselsatte ham i København og paa Frederiksberg, optoges hans Sind af hans Forlovelse.

Han blev det nævnte Aar forlovet med sin Kusine, Elise Kirchhoff, og i 1869 rykkede de ind i Smallegade 18 som nygifte. Det var et lille og beskedent Hjem, men fyldt af Hygge. Joakim Larsen beskriver det saaledes i sine »Erindringer«. »Hun var ikke blot dygtig i sin huslige Gerning, men hyggede om mig paa alle Maader, ja stoppede endog min Pibe og satte mine Morgensko frem, til jeg kom fra Skole. Til Gengæld huggede jeg Brænde og hentede Vand ved Posten i Mørkningen. Om Aftenen læste vi et og andet sammen fra Thræns Læseselskab, som vi havde meldt os ind i. Paa Fridage gik vi paa Museer, til Foredrag og en meget sjælden Gang i Teater; af og til hørte vi en anden Præst end vore frederiksbergske, blandt andet en Aften Biskop P. C. Kierkegaard i Holmens Kirke. Hos Translatør Bøggild optog jeg atter min Sproglæsning. Elise havde regelmæssigt Fru Prieme (Værtinden) paa Kaffevisit en Dag om Ugen (hun meldte sig selv), og af og til holdt vi smaa Selskaber for Holms, Borregaards og Krølls foruden for løse og ledige Mennesker. Traktementet bestod kun i koldt Bord, Punsch og Kransekage, men der var altid godt Humør i den Kreds, vi samlede; Sangen gik nok saa livligt efter Visebøgerne, og undertiden fik vi os en Svingom uden Musik.«

Især i de første Aar efter deres Bryllup havde de mangfoldige Familiebesøg. »Paa en Buket Blomster kunde man godt bo nogle Dage og for en Flaske Fløde et Par Uger hos os.«

Den 30. Maj 1871 fødtes Astrid og den 7. September 1874 Gerda. De blev begge sat i Kommuneskole, skønt det den Gang var almindeligt, at Børn fra nogenlunde velstillede Hjem gik i Privatskole. Joakim Larsen skriver herom: »Vi mærkede aldrig an-

det end gode Følger af, at vore Børn gik i Skole sammen med Børn fra tarveligere Hjem. De fik endog Venner, som de bevarede senere.«

Jeg har taget saa mange Enkeltheder med fra det Joakim Larsenske Hjems første Aar, fordi disse Forhold danner Baggrund for Forstaaelsen af, hvilken Betydning han tillagde de rent menneskelige Forhold, baade naar der var Tale om Forstaaelse mellem Skoleeleverne og Lærerpersonalet og Tale om Samarbejde mellem Hjem og Skole.

I September 1874 blev Joakim Larsen Skoleleder, Viceinspektør indtil April 1875, derefter Overlærer. Fjord var stadig øverste Leder af Skolevæsenet (Inspektør), men den enkelte Overlærer ledede det daglige Arbejde paa Skolen ret selvstændigt.

Joakim Larsen fik nu Lejlighed til at vise sine administrative Evner og bragte ikke alene mere Fasthed i Skolens almindelige Forvaltning, men søgte at retlede den enkelte Lærer i hans daglige Arbejde, og endelig lagde han megen Vægt paa, at der blev indført en mere kollegial Tone. Dette sidste søgte han at opnaa gennem kammeratlige Sammenkomster en Gang om Maaneden, hvor Lærerne samledes ved et Glas Sammenskudspunsch for at drøfte Skolespørgsmaal og andre af Tidens Spørgsmaal, der var af Interesse for Skolens Folk. Tillige gav han hvert Aar til Eksamen Frokost til hele Lærerpersonalet, og hyppigt var flere af Lærerpersonalet til Te om Søndagen. I Betragtning af, at Overlæreren kun havde Bolig og Brændsel udover Lærerlønnen, der paa denne Tid var godt 2.000 Kr., vil man se, at det ikke var Smaating, han satte ind paa at skabe det gode Kammeratskab, der svejsede Lærerne sammen.

Overfor Børnene viste Joakim Larsens sociale Interesse sig ved, at han allerede til Juleaften 1876 havde faaet Lærerne til at foretage en Indsamling, der satte Skolen i Stand til at beværte Børnene. Bespisningen fortsatte i Januar Kvartal de to følgende Vintre, og dermed var Grunden lagt til den nuværende Skolebespisning.

Skolebogsarbejdet var dog det Arbejde, der i disse Aar lagde særlig Beslag paa Joakim Larsens Fritid. Han skriver selv, at kun hans allernærmeste aner, hvor surt tjente de første Penge ved denne

Forfattervirksomhed var. Han sad oppe Nat efter Nat og tog undertiden et vaadt Haandklæde om Panden for at holde sig vaagen. De første Regnehæfter udkom i 1878, nærmest fremkaldt af, at der manglede passende Stof til Regneundervisningen i Heldagsskolen. Denne var en Nydannelse ved Frederiksberg Skolevæsen, som Fjord opfordrede Joakim Larsen til at gennemføre ved Skolen paa Niels Ebbesensvej. Regnebøgerne betød et pædagogisk Fremskridt, men de var forud for deres Tid, saa det varede noget, før Lærerne blev fortrolige med at bruge dem. Joakim Larsen lagde især Vægt paa den »forstandsdannende Regning«, samtidig med at han holdt paa Regnefærdigheden. Viceskoledirektør H. A. Svane skrev i »Vor Ungdom« for September 1907, at de moderne Grundsætninger for Regneundervisningen har udviklet sig paa Grundlag af Joakim Larsens Regnebøger.

Ogsaa hans Læsebøger var et pædagogisk Fremskridt, selv om de ikke var saa meget forud for deres Tid som Regnebøgerne. Han havde til sin Medarbejder paa Læsebogen, H. F. L. M. Steen, sagt, at Opgaven gik ud paa at skrive en Bog, der skulde forene Stof for Forstand og Fantasi paa en heldigere Maade end tidligere Læsebøger. Baade A.B.C.'en og Læsebogen, der udkom 1878-80 og omarbejdedes 1889-90, var nærmest formet, som en Del Landsbylærere ønskede det, og ikke som Joakim Larsen selv ønskede, og blev derfor fortrinsvis benyttet i Landsbyskolen.

Officielt var Overlærerne ligestillede, men som Fjords og Skolekommissionens Medhjælper havde Joakim Larsen en noget fremskudt Stilling, som fremkaldte en vis Skinsyge hos de øvrige Overlærere. Uviljen var dog for nogles Vedkommende mere rettet mod Stillingen end mod hans Person; man ønskede ikke, at en enkelt Overlærer ved Siden af at passe sin Skole samtidig paa noget som helst Omraade skulde være de andres Overordnede; derfor reagerede de 3 andre Overlærere kraftigt, da Fjord i Foraaret 1883 ved Budgetforhandlingen foreslog, at Joakim Larsen skulde have en mere selvstændig Stilling som Skolevæsenets Regnskabsfører med nogen Kontrol over alle Skoleudgifter. Reaktionen fremkaldte en skadelig Uro og Opløsning indenfor det frederiksbergske Skolevæsen, idet den blev formet som et Angreb paa Fjords Regnskabs-

førelse og hele Administration. Fjord blev dog fuldstændig renset for disse Beskyldninger, og for saa vidt led Overlærerne Nederlag; men deres Aktion havde dog medvirket til, at man, da Fjord i 1885 ønskede at trække sig tilbage som Tilsynshavende ved Skolevæsenet, ikke vilde gaa med til en Forening af en Overlærer- og Inspektørstilling, og der blev saa oprettet en Stilling alene for en Skoleinspektør, og nu fik Joakim Larsen sin Oprejsning, idet han ene og enstemmigt blev indstillet af Skolekommissionen, og uagtet Oppositionen i Kommunalbestyrelsen undlod at stemme, blev hans Ansættelse ført igennem den 18. April 1885.

I en Alder af kun 39 Aar var Joakim Larsen saaledes blevet udnævnt til at være Leder af Frederiksberg Skolevæsen, en Stilling han beklædte i 26 Aar. I Tiden 1885 til 1898 under Titlen Skoleinspektør og derefter som Skoledirektør, indtil han paa sin 65 Aars Fødselsdag den 23. Maj 1911 indgav sin Afskedsansøgning.

Den Uro, der i Aarene forud havde været ved Skolevæsenet, blev hurtigt bragt til Ophør takket være hans usædvanlige administrative Evner og hans brændende Kærlighed til den danske Folkeskole og naturligvis i særlig Grad den frederiksbergske.

Enhver, der havde den mindste sande Interesse i Skolevæsenets Trivsel, kunde ikke andet end respektere den Dygtighed, hvormed han bragte Orden i den daglige Drift lige omhyggeligt og grundigt gennemført, hvad enten det gjaldt Vejledning og Hjælp til den enkelte Lærer, Tilrettelægning af Undervisningsstoffet for de enkelte Klassetrin eller Ordningen af Sagerne paa Skolevæsenets Kontor.

Aarene indtil 1904 blev da ogsaa en af de rigeste Perioder for Frederiksberg Skolevæsen, hvor de Hovedlinier, som Fjord og Joakim Larsen i Fællesskab havde lagt, blev yderligere udbygget.

Fagrækken blev udvidet med Tegning, Sløjd, Husgerning og Gymnastik, men det er værd at lægge Mærke til, at det sker paa en saadan Maade, at Rammerne ikke sprænges hverken for Børn eller Lærere. Det hele vokser naturligt frem til en organisk Helhed. Flere af Fagene begynder som »Frivilligt Arbejde« for Eleverne. F. Eks. blev Sløjd først tilbudt de større Drenge som frivilligt Aftenarbejde. Husgerningen for de store Piger begyndte i

det Centralkøkken, der var indrettet i Forbindelse med Skolebespisningen, ogsaa en Del af Gymnastikken begyndte som frivillig, men efterhaanden som Lærerpersonalet var blevet fortroligt med Undervisningen, og Eleverne havde vist deres Interesse for de forskellige Fag, gled de ganske naturligt ind i den nye Undervisningsplan, og Lokalerne var imidlertid skaffet til Veje, saa Skolerne efterhaanden var udstyret med 2 Gymnastiksale, Sløjdsal og Skolekøkken, alt tilrettelagt og gennemprøvet saa tidligt, at meget af det dannede Udgangspunkt for de Reformer, der blev gennemført ved Skolelovene af 1899 og 1904.

Naar den frederiksbergske Kommuneskole kom i Kontakt med saa stor en Del af Befolkningen, som den gjorde, skyldes det for en stor Del Joakim Larsens Forstaaelse af, at man paa de sociale Omraader maatte komme Børnene og de unge til Hjælp. Der var allerede i Fjords Tid indført Badning i Kalvebodstrand, men da Badeforholdene her paa Grund af Kloak- og Strømforholdene blev for daarlige, indførtes Renselsesbadene paa Skolerne (1892). Skolebespisningen blev som tidligere nævnt paabegyndt 1876. Skolelægetilsynet 1874. Skoletandlægen begyndte i det smaa Aar 1900, men allerede 1910 oprettedes Skoletandklinikken paa Adilsvej. De kirtelsvage Børn søgte man anbragt hos Fiskerne langs Kattegatkysten, hvilket gav Anledning til, at Kommunen i 1910 byggede Høve Sanatorium, hvor der er Plads til 130 Børn ad Gangen. Siden 1908 er de smittefarlige tuberkuløse Børn undervist for sig, først i et isoleret Klasseværelse, siden 1915 i Kurskolen paa Tesdorpfsvej, og endelig sørgede han for, at Frederiksberg trods sine landlige Forhold paa et tidligt Tidspunkt fik lige Andel med København i Frirejser for Børn til Feriekolonier og Ferieophold paa Landet.

Under min Omtale af Joakim Larsen som Skoleleder har jeg vist, hvilken Betydning han tillagde, at Skolens Lærerpersonale dannede et sammentømret Korps. Som Skoledirektør søgte han at oparbejde et lignende Sammenhold mellem hele Skolevæsenets Lærerstab ved at holde Fælleslærermøder baade om enkelte Skolespørgsmaal og om den samlede Undervisnings- og Skoleplan. Hans umiddelbare og dybe Interesse for Lærernes Tjenesteforhold og

økonomiske Kaar (jfr. Joakim Larsen som Organisationsmand) har naturligvis gjort sit til, at Personalet kom til at føle sig solidarisk med ham og ogsaa af den Grund kom til at danne den Enhed, han ønskede.

Naar han tillagde dette Sammenhold saa stor Betydning, var det ikke alene, fordi han ønskede, at Personalet skulde opleve den Rigdom og Styrke, der ligger i at løfte i Flok, men han var ogsaa klar over, at et saadant Samarbejde vilde give Skolen en stærk Stilling over for Hjemmene. Interessen for Skolen var ikke stor i den brede Befolkning, derfor gjaldt det om at skabe den Tillid mellem Hjem og Skole, der er en nødvendig Forudsætning for et Samarbejde. Det er iøvrigt interessant at se, at Joakim Larsen var saa optaget af at udbygge dette Samarbejde, at han ikke alene skabte den dybe Baggrund, som jeg her har søgt at vise, men han gik ikke af Vejen for at give direkte Anvisninger til Lærerne, for at de skulde opnaa Samarbejdet; f. Eks. var det en Overgang saadan, at den Lærer, der fik en 1. Klasse, var klar over, at det ikke var, som det skulde være, hvis han ikke i Løbet af Skoleaarets tre første Maaneder havde været i samtlige Børns Hjem for at tale med Forældrene.

Det var ellers imod Joakim Larsens Princip at stille ganske bestemte Krav om bestemte Fremgangsmaader i det daglige Arbejde. Han aflagde mange Besøg i Klasserne, men selv om han naturligvis paa Grund af sin store Dygtighed og sin særlige Indsigt i Undervisningsteknikken — han var i mange Aar Censor i Praktik — ofte var fristet til at gribe ind, var det saa godt som altid i Form af gode Raad som Svar paa Forespørgsler, eller Belæringen kom gennem en almindelig Diskussion om Undervisningen.

Til Skolens indre Liv, der som vist voksede sig stærk i disse Aar, svarede en rivende Udvikling af de ydre Rammer, der ikke alene maatte afgive fornøden Plads til de indførte Reformer, men ganske simpelt maatte udvides stærkt af Hensyn til den store Forøgelse af Børnetallet. I 1880 var Kommunens Indbyggerantal 26.500 og Elevtallet i Kommuneskolerne 1800, i 1906 var de tilsvarende Tal 89.000 og 7.500. I denne Periode byggedes Skolerne

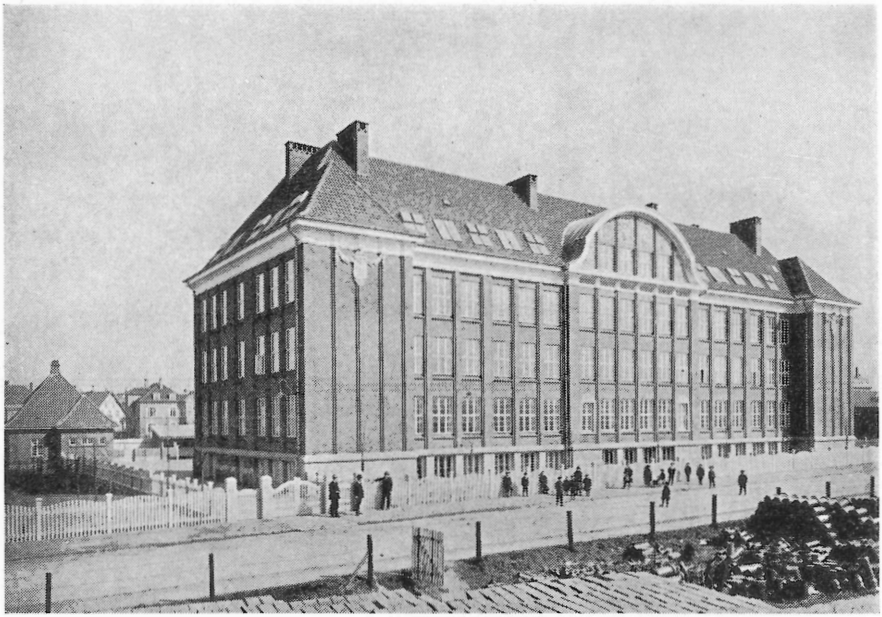

Skolen paa la Coursvej, indviet 1911. Den sidste Kommuneskole, der blev opført under Joakim Larsens Ledelse. (Fotografi).

paa Nyelandsvej 1892, Solbjergvej 1896, Lollandsvej 1899 og Duevej 1906.

Den 2. April 1911 — umiddelbart før Joakim Larsens Afgang som Skoledirektør — indviedes Skolen paa la Coursvej, der ved sit stilfulde Ydre, sin smukke Udstyrelse og Skolestuernes hygiejniske Indretning og Placering (saa godt som alle i Syd) viste, i hvor høj Grad Kravene til Skolebygningerne var steget, siden Joakim Larsen begyndte sit Arbejde ved Skolen i Pileallé.

Netop som alle de forannævnte Reformer og Forbedringer var gennemført, og man maatte vente, at Joakim Larsen i Ro og Mag kunde føre det frederiksbergske Skoleskib trygt videre, opstod der en Skolestrid, der for ham selv kom som Lyn fra klar Himmel og fik et saadant Omfang og en saadan Karakter, at den forbitrede de sidste 7 Aar af hans Virksomhed og bidrog til at modne hans Beslutning om at søge sin Afsked allerede 1911, altsaa kun 65 Aar gammel.

Skolestriden blev fremkaldt af Almenskoleloven af 24. April 1903, der gjorde det muligt i Forbindelse med Folkeskolen at oprette en 4aarig Mellemskole som Overgang enten til Realklasse eller Gymnasierne. Loven var nærmest udstedt af Hensyn til den højere Skole, og da Joakim Larsen netop i Aarene forud havde sat meget ind paa at forme Heldagsskolen som en passende udvidet Kommuneskoleundervisning, havde han ikke haft nogen Interesse for Almenskoleloven, men mente sammen med Skolekommissionen, at Frederiksberg kunde stille sig afventende overfor den nye Skoleform, Mellemskolen.

Imidlertid blev Spørgsmaalet uventet og daarligt forberedt rejst i Kommunalbestyrelsen allerede i Efteraaret 1903. Skønt der nok var nogen Interesse for Sagen hos enkelte af Skolekommissionens Medlemmer, var det dog ikke vanskeligt for Joakim Larsen at faa Sagen stillet i Bero ved at henvise til, at man savnede de nødvendige Lokaler, og at Ministeriets Cirkulære angaaende Undervisningsplan endnu ikke forelaa.

I Efteraaret 1904 blev Sagen imidlertid rejst igen, og nu fremkom der to Forslag, saa Forhandlingerne kom til at dreje sig om, hvorvidt man skulde have en selvstændig Mellemskole med egne Bestyrere og et hovedsageligt akademisk uddannet Lærerkorps, eller en Mellemskole som Del af Kommuneskolen, under dennes Inspektører og overvejende med samme Lærerpersonale som i de øvrige Klasser. Det sidste var Joakim Larsens Standpunkt, og ved en Forelæggelse i Lærerraadet havde det faaet overvældende Tilslutning. For Mellemskolen med det akademiske Lærerkorps stemte de Radikale og Socialdemokraterne med Undtagelse af et enkelt Medlem, men endvidere blev dette Forslag støttet kraftigt af Privatskolernes Lærerforening, som havde gode Forbindelser baade i Skolekommission og Kommunalbestyrelse. Privatskolens Folk arbejdede meget energisk for deres Sag baade officielt og bag Kulisserne, hvilket ikke kan undre, naar der, hvis denne Plan kunde gennemføres, kunde være Tale om, at 7 eller endnu flere af de private Skoler kunde blive overtaget af Kommunen, og en hel Del arbejdsløse Cand. mag.er kunde blive anbragt. Man generede sig ikke for fra radikal Side at haane de seminarieuddannede

Lærere og paa Trods af Skoledirektørens Udtalelser om, at de frederiksbergske Lærere naturligvis lige saa vel som Kommunelærerne i andre Byer, hvor der var oprettet Mellemskole, kunde magte Arbejdet, fortsattes Forhandlingerne i Udvalgene som rene Skænderier og i Kommunalbestyrelsen som »larmende Forestillinger«. Skønt der gentagne Gange i de Fællesudvalg, som Skolekommission og Kommunalbestyrelse havde nedsat, var Flertal for Joakim Larsens Forslag, blev der paa Grund af manglende Fasthed i de Konservatives Modstand den 22. Oktober 1906 vedtaget et Kompromis, som hverken var Fugl eller Fisk. Man skulde i 4 Aar, 1907-11, forsøgsvis oprette Mellemskoleklasser, og i den Tid lade det staa aabent, om man vilde have de Radikales eller de Konservatives Ordning.

Selv om Joakim Larsen var tilfreds med den Heldagsundervisning, som var indført ved det frederiksbergske Skolevæsen, var han ikke længe om at forstaa, at den kolossale Interesse, der vistes for Mellemskolen Landet over, naturligvis ogsaa vilde bevirke, at denne Skoleform ret hurtigt maatte faa Indpas her, og derfor var det meget vigtigt, at den kom til at udgøre et Led af den almindelige Kommuneskole under Ledelse af Skolernes Inspektører, idet Mellemskoleundervisningen var at betragte som Nutidens Form for udvidet Kommuneskoleundervisning, og saaledes tildels traadte i Stedet for Heldagsundervisning. Et Standpunkt, som han endelig fik gennemført, efter at de Konservative ved Valget 1909 atter havde faaet Flertal i Kommunalbestyrelsen.

Naar Kompromisordningen af 1906 skuffede Joakim Larsen, ja man kan godt sige: gjorde ham baade vred og bedrøvet, skyldtes det den Omstændighed, at Ordningen medførte, at cand. mag. Vilhelm Rasmussen blev valgt til Leder af de første Mellemskoleklasser, der blev anbragt i Annexbygningen paa Godthaabsvej. Han havde kæmpet for, at dette ikke skulde ske, og klart vist, at der var to Principper, der var hellige for ham, som begge blev krænket ved denne Ordning, det ene var Cand. mag.er contra Seminarister i Folkeskolens Tjeneste og det andet, at man efter hans Mening ikke kunde ansætte en decideret Ateist som Lærer i en kristelig Folkeskole. Naar man betænker, hvor haandfast hans

Kristendom var (jfr. Indledningen), kan man forstaa, hvilken Ydmygelse det har været, at saa mange svigtede ham. Det var slemt, at det kunde ske i Kommunalbestyrelsen, men endnu stærkere har det virket paa ham, at Lærerstanden forholdt sig passiv. Han skriver selv saaledes: »Af Lærerpersonalet var mange uforstaaende, andre savnede Mod til at udtale sig. Saaledes fandt vor Kommunelærerforening ingen Anledning til at tage Affære, hverken 1905, da Københavns Kommunelærerforening dog drøftede Spørgsmaalet Cand. mag. contra Seminarist, eller 1907, da det halve Danmark undrede sig over, at en decideret Ateist kunde blive Lærer i en kristelig Folkeskole.«

Det intensive Tilsynsarbejde ved den enkelte Skole, som Joakim Larsen førte i en Aarrække, blev efterhaanden som Skolernes Antal voksede uoverkommeligt. I 1898 gennemførtes en Forandring i Administrationen, idet der ved hver Skole under Navn af Overlærer ansattes en Lærer som Medhjælp for Skolelederen, der herefter blev kaldt Inspektør, hvorfor han selv som Følge heraf fik Titel af Skoledirektør.

Joakim Larsen var ikke paaholdende i sin Administration for saa vidt angik Undervisningsmateriel og Forbedringer af Lokaleforhold, her var det bedste ikke for godt, men derimod var han meget beskeden, naar det gjaldt hans eget Kontor. I 28 Aar havde han Kontor i sin Privatbolig og havde i al den Tid kun en enkelt Medhjælper. Helbredsmæssigt har en saadan Ordning næppe været forsvarlig, men han har i hvert Fald i denne Aarrække sparet Kommunen for en Masse Penge. I Sommeren 1910 flyttedes Kontoret hen i Kommunens Ejendom Mynstersvej 5, hvor Pladsforholdene tillod, at der blev ansat det nødvendige Kontorpersonale.

Det var ikke underligt, at en Mand af Joakim Larsens Støbning i særlig Grad vandt Tillid baade i og uden for Skolekredse og derfor i Aarenes Løb blev betroet en Række Tillidshverv, hvoraf her blot skal nævnes nogle faa af de vigtigste:

Fra 1893-1900 var han Medlem af Bestyrelsen for Danmarks Lærerforening, de sidste seks Aar som Formand. Naar man husker paa, at han samtidig var Medlem af flere kultusministerielle Kommissioner, vil man forstaa, at han har haft afgørende Be-

tydning for de Reformer, der i denne Periode fandt Sted inden for den danske Folkeskole, og det var da ogsaa en offentlig Hemmelighed, at Joakim Larsen havde været med til at forme hver eneste Paragraf af Skoleloven af 1899.

Paa Danmarks Lærerforenings 5te almindelige Skolemøde, der netop afholdtes dette Aar, modtog han som Formand megen Tak fra mange Skolefolk, men Joakim Larsen var ikke imponeret af, hvad der var naaet, hvorimod man af hans Udtalelser som i et Blink ser den praktiske Forhandlingsmand, der søger at opnaa, hvad der er muligt i det givne Øjeblik. Han siger paa ovennævnte Skolemøde: »Loven af 24. Marts dette Aar gør en god Begyndelse til en Skolereform ved at raade Bod paa nogle af Skolens største Brøst og aabne Mulighed for yderligere Forbedringer. Der er intet at juble over, men der er meget at være erkendtlig for. Allerede det, at vi overhovedet har faaet en Skolelov, er Grund til Erkendtlighed, naar man erindrer, at der nu i snart en Menneskealder forgæves er gjort en Række Forsøg paa at faa en saadan. Da det har vist sig umuligt paa een Gang at reformere hele Skolens Ordning, har man begrænset sig til et enkelt Afsnit, om hvilket Enighed lettest kunde opnaas. Derved er man kommet ud over det døde Punkt og har aabnet Vejen for fremtidige Reformer.«

Det var fristende at tegne et helt Billede af Joakim Larsen som den kyndige, myndige og taktisk kloge Foreningsmand, men Pladsen tillader det ikke, saa jeg maa henvise den, der ønsker at kende Joakim Larsen som saadan, til »Beretning om Danmarks Lærerforenings 5te almindelige Skolemøde« udgivet af Bestyrelsen ved Fr. Thomassen 1899.

Fra 1900 til 1915 var han af Kommunalbestyrelsen valgt til Medlem af Skoleraadet og var i de sidste fire Aar Formand for dettes staaende Udvalg.

Fra 1891 deltog han i en Aarrække i Tilrettelæggelsen af Skolemøderne i Roskilde (»Sjællands Stifts Skolemøder«) og var fra 1888 til 1898 Formand i Bestyrelsen.

I »Pædagogisk Selskab« var Joakim Larsen et interesseret Medlem igennem alle de 46 Aar, han var knyttet til Skolevæsenet, og naar han kun sad i Bestyrelsen i to Aar (1883-1885), var det, fordi

han af kammeratlige Hensyn traadte ud til Fordel for Forstander Otto Jensen.

Fra 1877 deltog han i alle de nordiske Skolemøder og sad i en Aarrække i den danske Bestyrelse for disse.

Til Slut skal jeg nævne en Række Tillidshverv, som stod i direkte Tilknytning til Frederiksberg Kommune. Fra 1890 var han Formand for Bestyrelsen for Frederiksberg tekniske Skole, der i en lang Aarrække havde til Huse paa forskellige Kommuneskoler. Formand for Bestyrelsen i Asylselskabet for Frederiksberg var han fra 1900 til 1917. I 1894 blev han Medlem af Komitéen til Kirkesagens Fremme paa Frederiksberg og var med til at gennemføre Sognedelingen og faa opført Sct. Thomas Kirke, Sct. Markus Kirke, Mariendals Kirke og Solbjerg Kirke, samt Menighedshuset i Pilealléen, der i 1911 afløste den gamle Skole, i hvilken han begyndte sin Skolevirksomhed.

Næst efter Skolevæsenet er dog Frederiksberg Kommunebiblioteker den Institution, der har mest at takke Joakim Larsen for.

Fra 1887 var han Sekretær ved Udvalget for Kommunens Folkebiblioteker og havde som saadan faktisk Overledelsen af hele Biblioteksvirksomheden. Han havde selv været Sjælen i Oprettelsesarbejdet og kan saaledes siges at være den egentlige Skaber af Frederiksberg Biblioteksvæsen, idet hans indsigtsfulde og dygtige Arbejde er det Fundament, hvorpaa Bibliotekerne den Dag i Dag hviler. Mens han gik af som Skoledirektør 1911, fortsatte han som Leder af Bibliotekerne til 1914.

Udover Arbejdet for Folkeskolen og det Foreningsarbejde, som hidtil er omtalt, har Joakim Larsen som Medlem af flere Kommissioner og som Ministeriets Raadgiver ydet en betydelig Indsats paa et Par Omraader, der ikke kan siges at høre til Folkeskolen, men dog har en vis Forbindelse med den, nemlig Ungdomsskolen og Seminarieelevernes Undervisningsforhold. Endvidere bør nævnes, at hans skolehistoriske Arbejder er saa mange og saa betydelige, at de bliver behandlet i et selvstændigt Afsnit i denne Bog. Naar til alt dette føjes, at Joakim Larsen som Foredragsholder i mange Foreninger Landet over er kommet i Kontakt med store Dele af den danske Befolkning, vil man forstaa, at han

var kendt i hvert eneste Sogn i Danmark af alle, der havde Skoleinteresser eller Sans for kulturelle Værdier.

Joakim Larsen var ikke alene stor som Skolemand og Administrator, men ogsaa som Menneske. Han forenede en myndig og bestemt Optræden med et ydmygt Sind og en reel Tankegang. To Gange var han tilbudt Professortitlen, men afslog at modtage den. Ved sin Afsked ønskede han sig ikke fejret, hvorfor han afslog Indbydelsen til Festmiddage paa Skydebanen, som baade Kommunalbestyrelsen og Kommunelærerforeningen havde indbudt ham til. I hans »Erindringer« lyder hans Selvvurdering saaledes: »Min Tanke er hovedsagelig gaaet i een Retning: Folkeskolen og dens Udvikling i Fortid og Nutid. Herved er der blevet noget støt og fast, maaske ogsaa noget begrænset i mine Anskuelser og Virksomhed.«

Afskeden med Kommunalbestyrelsen var præget af en vis Bitterhed fra Joakim Larsens Side, dette skyldtes væsentligst Efterdønninger fra »Mellemskolekrigen« 1903-11. Han skriver: »I Kommunalbestyrelsen fik jeg en pæn Afskedstale af Formanden, og jeg svarede høfligt, men ikke hjerteligt paa den.«

Derimod var Afskeden med Lærerpersonalet ved Lærerraadsmødet den 27. Oktober 1911, i en smukt pyntet Gymnastiksal og med et Lærerkorps i Festdragt, hjertelig. Joakim Larsens Afskedstale formede sig i det væsentlige som en Programtale, hvis Hovedindhold ikke alene passede den Dag men ogsaa passer i Dag efter den anden store Verdenskrig. Han henstiller til Lærerne ikke at fortabe sig i Apparatet, thi til syvende og sidst er det jo ikke Bygninger og Undervisningsmidler, ikke Tilsyn og hygiejniske Foranstaltninger, ikke Kontor og Lærerraad, men det personlige Tillidsforhold mellem Skole og Hjem, Lærere og Børn, som er den første Betingelse for, at Skolens Arbejde skal bære Frugt. Dernæst, at ikke Kundskabstilegnelse og intellektuel Udvikling gøres til Hovedsagen, men det, at Børnene bliver velopdragne, selvhjulpne og sundttænkende Mennesker, og at Skolen, idet den følger med Tiden, aldrig glemmer, hvad den skylder Hjemmet, Folket og Menigheden.

Den 23. Maj 1946, Hundredaarsdagen for Joakim Larsens Fød-

sel, nedlagde Repræsentanter for Frederiksberg Skolevæsen og for Frederiksberg Kommunebiblioteker Blomster paa hans Grav paa Solbjerg Kirkegaard som Udtryk for den Ærbødighed og Taknemmelighed, hvormed man mindes Kommunens første Skoledirektør, der gennem 46 Aar viede det kulturelle Arbejde alle sine Kræfter. I Tilslutning hertil har det været mit Ønske gennem denne Skildring af hans Liv og Virke at riste en Minderune over en af Frederiksbergs bedste Sønner.